

Rynek zbóż w Polsce

Produkcja zbóż jest jednym z głównych kierunków produkcji rolniczej w Polsce. Udział zbóż w wartości rolniczej produkcji globalnej, w ostatnich latach, kształtował się na poziomie 20%, a w wartości towarowej produkcji rolniczej na poziomie 15%. W strukturze zasiewów zboża stanowią blisko 74% ogólnej powierzchni zasiewów.

Popularność uprawy zbóż wynika z warunków klimatyczno-glebowych, ze stosunkowo prostej technologii produkcji, względnie niskiej pracochłonności, łatwości przechowywania, transportu i sprzedaży.

Sytuacja na rynku zbóż ma istotne znaczenie dla całej gospodarki żywnościowej. Sektor zbożowy, dostarczający podstawowego surowca do produkcji pasz, w dużym stopniu decyduje o ekonomicznych warunkach produkcji zwierzęcej, w tym szczególnie żywca wieprzowego i drobiowego.

Struktura gatunkowa zbóż jest determinowana warunkami klimatycznymi i glebowymi. W krajowej produkcji zbóż dominuje pszenica. Systematycznie rośnie udział pszenżyta i jęczmienia. Tendencję wzrostową wykazuje kukurydza. W ostatnich latach zmniejszył się natomiast udział mieszanek zbożowych oraz żyta. W miarę stabilny jest udział owsa. W Polsce uprawia się również niewielkie ilości gryki i prosa.

Na naszym kraju przeważa uprawa zbóż ozimych, których plony są znacznie wyższe niż zbóż jarych. Jedynie w uprawie jęczmienia dominują odmiany jare, z uwagi na jego małą mrozoodporność.

Uprawa zbóż w Polsce prowadzona jest przede wszystkim w gospodarstwach indywidualnych, które dominują w strukturze własnościowej krajowego rolnictwa. Stosowane w tych gospodarstwach metody produkcji charakteryzują się m.in. mniejszym - w stosunku do rolnictwa wielkoobszarowego - zużyciem nawozów mineralnych i środków ochrony roślin, co sprzyja zachowaniu naturalnego środowiska i krajobrazu.

Wraz ze spadkiem powierzchni gruntów użytkowanych rolniczo, zmniejsza się również powierzchnia zasiewów zbóż. Ograniczenie dotyczy powierzchni uprawy zbóż podstawowych, natomiast wzrasta powierzchnia uprawy kukurydzy na ziarno. Zbiory zbóż i plony w poszczególnych latach ulegają znacznym wahaniom wynikającym ze zmienności warunków pogodowych. Jednak w plonowaniu wszystkich zbóż notuje się tendencję wzrostową. W 2014 r. plony zbóż podstawowych wyniosły 3,54 t/ha, a kukurydzy 7,35 t/ha. W efekcie, pomimo zmniejszenia powierzchni zasiewów, zbiory zbóż są większe niż dekadę wcześniej. Zbiory zbóż ogółem w ostatnich latach kształtowały się na poziomie około 27 mln ton. Do wzrostu plonów przyczyniają się: zmiana struktury uprawy zbóż, postęp biologiczny w zakresie hodowli nowych odmian oraz poprawa efektywności stosowania środków plonotwórczych i ochrony roślin.

Mniejszy areal uprawy zbóż jest rekompensowany wzrostem plonów.

Krajowe zapotrzebowanie na zboża od lat kształtują się na poziomie 27 - 28 mln ton. Głównymi czynnikami powodującymi zmiany wysokości krajowego zużycia zbóż w poszczególnych latach są cykliczne wahania pogłowia trzody chlewnej oraz rosnąca produkcja drobiu. Spożycie zbóż wykazuje tendencję spadkową. Natomiast zużycie przemysłowe ziarna systematycznie rośnie, chociaż jego udział w całkowitym zagospodarowaniu zbóż nadal jest niewielki.

Zboże w Polsce przeznaczane jest na pasze

Dominującą pozycję w strukturze krajowego zużycia zbóż (około 61%) stanowi spasanie zwierzętami gospodarskimi. Średniorocznie na pasze przeznaczają się blisko 17 mln ton zbóż. Z tej ilości blisko 80% ziarna zużywane jest w gospodarstwach. Przemysł paszowy wykorzystuje około 3,5 mln ton zbóż, co stanowi około 20% ziarna przeznaczonego na pasze. Postępująca koncentracja produkcji zwierzęcej stymuluje rozwój tego segmentu przetwórstwa zbóż. Rośnie popyt na mieszanki przemysłowe, których produkcja przekracza poziom 8 mln ton. Sukcesywnie rośnie produkcja pasz dla drobiu. Tendencja wzrostowa utrzymuje się w produkcji pasz dla bydła. Zmiany zachodzące w produkcji zwierzęcej wpływają na wzrost wykorzystania pasz przemysłowych kosztem zużycia ziarna bezpośrednio z gospodarstwa.

Zboża na cele konsumpcyjne

Popyt na ziarno na cele konsumpcyjne maleje z uwagi na zmniejszenie spożycia przetworów zbożowych. Spadek ten wynika przede wszystkim ze wzrostu dochodów, ale także ze zmiany stylu życia i możliwości substytucji przez inne produkty. Zużycie zbóż na cele konsumpcyjne w ostatnich latach kształtowało się na poziomie 5,3 mln ton. W Polsce przetwory zbożowe produkuje się głównie z ziarna pszenicy (78%) i żyta (18%).

Przed przystąpieniem Polski do UE spożycie przetworów zbożowych w ekwiwalencie mąki wynosiło 120 kg/mieszkańca. W kolejnych latach spożycie uległo zmniejszeniu do 108 kg/mieszkańca. Spadek spożycia przetworów zbożowych następuje wraz z jednoczesną zmianą struktury ich konsumpcji. Zmniejsza się spożycie pieczywa, mąki oraz kasz. Wzrasta natomiast spożycie płatków zbożowych. Do 2014 r. rosło również spożycie wyrobów ciastkarskich i makaronów, które w ostatnich latach jest względnie stabilne.

Pozostałe kierunki wykorzystania zbóż i jego przetwórstwo

Od kilkunastu lat obserwowany jest wzrost przetworu zbóż w przemyśle browarniczym i gorzelniczym. Od akcesji Polski do UE zużycie zbóż w gorzelnictwie zwiększyło się ponad trzykrotnie, tj. do 1,3 - 1,4 mln ton. W Polsce do produkcji spirytusu wykorzystuje się przede wszystkim żyto. Głównymi produktami przemysłu spirytusowego są wódki, spirytus spożywczy i techniczny. Coraz większego znaczenia nabiera wykorzystanie spirytusu, jako komponentu do produkcji biopaliw.

Rośnie także popyt na jęczmień przeznaczony do wytworzenia słoðu wykorzystywanego do produkcji piwa. Rocznie w browarnictwie zużywa się około 800 - 850 tys. ton jęczmienia. W przemyśle wykorzystywana jest również pszenica do produkcji skrobi.

Handel zagraniczny

Włączenie Polski do jednolitego rynku europejskiego, znoszące bariery celne i formalne pomiędzy krajami członkowskimi, przyczyniło się z jednej strony do zwiększenia obrotu polskim zbożem i jego przetworami, z drugiej zaś spowodowało silniejsze oddziaływanie rynku unijnego na rynek krajowy. Od akcesji do UE o obrotach polskiego handlu zagranicznego zbożami decyduje bowiem nie tylko wielkość krajowych zbiorów i koszty transportu, lecz ceny na rynkach innych państw oraz kursy walut. W ostatnich latach eksport ziarna zbóż wahał się od 1,5 do 3,1 mln ton. Tradycyjnie największy udział w strukturze eksportu ziarna ma pszenica (średnio 50 - 52%). W porównaniu z pierwszymi latami członkostwa Polski w UE, zmniejszył się udział w eksporcie żyta i jęczmienia, a zwiększył kukurydzy. Polskie zboże charakteryzuje się dobrą jakością, wysoką przydatnością technologiczną, pod względem przemia-

łowym i wypiekowym, jak również spełnia wymagania dotyczące bezpieczeństwa zdrowotnego, dzięki czemu jest poszukiwane przez zagranicznych odbiorców.

Pszenica wywożona jest przede wszystkim do Niemiec i Hiszpanii, ale także do krajów Afryki (Algierii, Egiptu). Żyto eksportowane jest do krajów UE, zwłaszcza do Niemiec, Holandii, Finlandii, a kukurydza głównie do Niemiec, Holandii i Danii. Odbiorcami polskiego jęczmienia w ostatnich latach były przede wszystkim Niemcy oraz Holandia.

W ostatnich latach Polska, w zależności od podaży krajowej, importowała 1,7 - 2,5 mln ton zbóż i przetworów zbożowych (w przeliczeniu na ekwiwalent ziarna). Import zbóż stanowi zazwyczaj jedynie strukturalne uzupełnienie podaży surowca niezbędnego do przemysłu przetwórczego. W latach znacznych spadków zbiorów import zbóż przewyższał eksport.

Na podstawie publikacji ARR „Rynek zbóż w Polsce”